

УДК 378:338
JEL: I23; I25; I26; I28
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-272-279>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПЕРЕДУМОВИ ДО ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

©2025 **АНДРОЩУК І. О., ГОРПИНЧЕНКО М. В., ЛИПЧАНСЬКИЙ В. О., ПТАШКО П. М.**

УДК 378:338
JEL: I23; I25; I26; I28

Андрощук І. О., Горпинченко М. В., Липчанський В. О., Пташко П. М. Концептуальні засади системи управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти: передумови до їх економічної взаємодії

Трансформація ринку вищої освіти супроводжується конкуренцією за абітурієнтів, гранти, партнерства та довіру роботодавців; формульне фінансування, вимоги ESG, цифровізація, мікрокваліфікації та тиск глобальних EdTech-платформ вимагають від ЗВО не лише «бути якісними», а керувати підтримувати та нарощувати конкурентоспроможність. Крім того, для країн із демографічним спадом і високою економічною турбулентністю загострюються виклики фінансової стійкості, працевлаштування випускників, комерціалізації НДР та інтеграції з регіональними кластерами, що посилює актуальність дослідження передумов економічної взаємодії закладів вищої освіти зі стейкхолдерами. Метою статті виступає формування концептуальної моделі системи управління конкурентоспроможністю ЗВО, яка поєднує їх стратегію з економічною взаємодією стейкхолдерів (держава, бізнес, здобувачі, громади) через механізми фінансування, партнерств та їх результативність. Методологія ґрунтується на аналізі літератури та нормативно-правової бази, картування стейкхолдерів, порівняльний бенчмаркінг і структурно-логічне моделювання; у роботі враховано положення законодавства у сфері вищої освіти та якості освіти. Результатом дослідження виступають концептуальні засади системи управління, що: визначає ролі та відповідальність суб'єктів екосистеми (держава – стандарти, акредитація, державне замовлення; університет – стратегія, якість, кадри, інфраструктура; бізнес – практика, дуальна освіта, спільні НДР; громади й випускники – мережі підтримки та працевлаштування); описує ключові процеси (приймальна кампанія, освітні траєкторії, кар'єрний супровід, комерціалізація НДР, міжнародні проекти, цифрове управління та ESG-вимірювання); узгоджує індикатори впливу (попит/пропозиція, якість підготовки, структура фінансування, працевлаштування, інтернаціоналізація, дохід від НДР, цифрова зрілість, екологічні та соціальні показники). Ідентифіковано системні тенденції, що погіршують позиції ЗВО: дисбаланс попиту та пропозиції, зниження якості підготовки, скорочення бюджетного фінансування на тлі комерціалізації, масовізація із погіршенням структури зайнятості, низька оплата праці та відтік кадрів, старіння матеріально-технічної бази, дефіцит місць у гуртожитках, зростання конкуренції за студентів і перевага приватних ЗВО в цінovій політиці. Запропоновано схему економічної взаємодії ЗВО з ключовими стейкхолдерами. Практична значущість полягає у формуванні дорожньої карти переходу до моделі підприємницького університету та інструментарію підвищення стійкості та результативності в умовах демографічних і фінансових обмежень; наукова новизна – у поєднанні фрагментованих підходів у єдину інтегровану систему управління конкурентоспроможністю ЗВО.

Ключові слова: конкурентоспроможність закладів вищої освіти, стейкхолдери, формульне фінансування, ESG (стандарти якості), цифровізація управління, комерціалізація НДР, економічна взаємодія.

Рис.: 2. Бібл.: 8.

Андрощук Ілона Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності, Центральноукраїнський національний технічний університет (просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна)

E-mail: ilonka.tsarenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2232-8061>

Горпинченко Максим Вікторович – аспірант кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності, Центральноукраїнський національний технічний університет (просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9925-6048>

Липчанський Володимир Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, Центральноукраїнський національний технічний університет (просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8525-512X>

Пташко Павло Миколайович – аспірант кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності, Центральноукраїнський національний технічний університет (просп. Університетський, 8, Кропивницький, 25006, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1399-928X>

UDC 378:338
JEL: I23; I25; I26; I28

Androshchuk I. O., Horpynchenko M. V., Lypchanskyi V. O., Ptashko P. M. The Conceptual Principles of the Competitiveness Management System of Higher Education Institutions: Prerequisites for Their Economic Interaction

The transformation of the higher education market is accompanied by competition for applicants, grants, partnerships, and employers' trust; formula-based funding, ESG requirements, digitalization, micro-credentials, and pressure from global EdTech platforms require higher education institutions (HEIs) not only to «be of high quality» but to systematically maintain and build their competitiveness. Moreover, in countries facing demographic decline and high economic turbulence, challenges related to financial resilience, graduate employability, R&D commercialization, and integration with regional clusters intensify – heightening the relevance of studying the prerequisites for economic interaction between HEIs and stakeholders. The aim of the article is to develop a conceptual model of a competitiveness management system for HEIs that aligns institutional strategy with the economic interaction of stakeholders (the State, business, learners, and communities) through funding mechanisms, partnerships, and assessment of their effectiveness. The methodology draws on analysis of the litera-

ture and regulatory framework, stakeholder mapping, comparative benchmarking, and structural-logical modeling; the study takes into account provisions of legislation on higher education and quality assurance. The study yields the conceptual foundations of a management system that: defines the roles and responsibilities of ecosystem actors (the State – standards, accreditation, State-funded places; the university – strategy, quality, human resources, infrastructure; business – work-based learning, dual education, joint R&D; communities and alumni – support networks and employment); describes key processes (admissions, learning pathways, career support, R&D commercialization, international projects, digital governance and ESG measurement); and aligns impact indicators (supply/demand, quality of training, funding structure, employment, internationalization, R&D income, digital maturity, environmental and social metrics). The article identifies systemic trends that weaken HEIs' positions: demand–supply imbalances, declining training quality, reductions in public funding amid commercialization, massification with a deteriorating employment structure, low pay and brain drain, ageing physical infrastructure, dormitory shortages, intensifying competition for students, and private HEIs' pricing advantages. An interaction scheme between HEIs and key stakeholders is proposed. The practical significance lies in shaping a roadmap for transitioning to an entrepreneurial university model and providing tools to enhance resilience and performance under demographic and financial constraints; the scholarly novelty lies in integrating fragmented approaches into a single, integrated system for managing HEI competitiveness.

Keywords: competitiveness of higher education institutions; stakeholders; formula-based funding; ESG (quality standards), digitalization of management, R&D commercialization, economic interaction.

Fig.: 2. Bibl.: 8.

Androshchuk Ilona O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Management and Commercial Activities, Central Ukrainian National Technical University (8 Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

E-mail: ilonka.tsarenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2232-8061>

Horpynchenko Maksym V. – Postgraduate Student of the Department of Economics, Management and Commercial Activities, Central Ukrainian National Technical University (8 Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9925-6048>

Lypchanskyi Volodymyr O. – PhD (Pedagogy), Associate Professor, Central Ukrainian National Technical University (8 Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8525-512X>

Ptashko Pavlo M. – Postgraduate Student of the Department of Economics, Management and Commercial Activities, Central Ukrainian National Technical University (8 Universytetskyi Ave., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1399-928X>

Трансформація ринку вищої освіти супроводжується конкуренцією за абітурієнта, наукові гранти, міжнародні партнерства та довіру роботодавців. Формульне фінансування, стандарти якості ESG-факторів, цифровізація управління, поява мікрокваліфікацій та вплив з боку глобальних платформ (EdTech) вимагають від закладів вищої освіти не лише «бути якісними», а й керовано підтримувати та нарощувати конкурентоспроможність [8].

Для країн із демографічним спадом і високою турбулентністю економіки додатково актуалізуються питання фінансової стійкості, працевлаштовуваності випускників, комерціалізації науково-дослідних розробок та інтеграції з регіональними кластерами. За цих умов бракує узгодженої рамки, яка поєднала б концептуальні засади системи управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти з передумовами їх економічної взаємодії зі стейкхолдерами (держава, бізнес, здобувачі, громади) через механізми фінансування, контракування, партнерств і вимірювання їх результативності.

Окремі питання конкурентоспроможності закладів вищої освіти перебувають у фокусі як українських, так і зарубіжних дослідників. Концепція інтернаціоналізації, детально представлена у працях Дж. Кнайта та Дж. де Віта, які розглядають даний аспект як один із провідних драйверів посилення глобальної конкурентної позиції університе-

тів [1; 2]. Модель «потрійної спіралі» Х. Ецковіца демонструє, що взаємодія університетів, бізнесу та держави формує підґрунтя інноваційної екосистеми та стимулює комерціалізацію наукових результатів [3]. У національному дискурсі І. Царенко аналізує механізм державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в Україні в цілому [4]. Поряд із тим, більшість робіт або концентрується на окремих компонентах (акредитація, рейтинги, фінансування, партнерства), або описує практики без інтегрованої системної моделі, яка б комплексно об'єднала стратегію, процеси, дані, фінанси та економічні взаємини в цілому.

Незважаючи на актуальність і широту охоплення вивчення питання конкурентоспроможності у сфері вищої освіти, передумови до дослідження економічної взаємодії ключових стейкхолдерів закладів вищої освіти є недостатньо дослідженими з точки зору формування цілісної концептуальної моделі системи управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти, яка б одночасно охоплювала освітню, наукову та «третю місію» з чітким розподілом ролей і взаємозв'язків між суб'єктами.

Метою цієї статті виступає обґрунтування концептуальної моделі системи управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти та окреслення передумов їх економічної взаємодії із

ключовими стейкхолдерами, такими як: держава, бізнес, здобувачі, громади – через механізми фінансування, партнерств і вимірювання їх результативності в подальшому.

Для обґрунтування концептуальних засад системи управління закладами вищої освіти необхідно здійснити аналіз дійсної системи управління сферою вищої освіти України, виокремити об'єкт і суб'єкти, охарактеризувати кожен з елементів та виокремити роль у цьому процесі (рис. 1).

Об'єктом сфери вищої освіти виступають безпосередньо самі освітні послуги.

Щодо суб'єктів, то вважаємо, що суб'єктами сфери вищої освіти є: споживачі (окремі особи або групи осіб); продуценти (заклади вищої освіти, юридичні або фізичні особи); держава (Міністерство освіти і науки, Кабінет міністрів України); органи контролю (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, громадські незалежні організації).

Як зазначено вище, споживачами виступають окремі особи або групи осіб. Найчастіше вони представлені випускниками шкіл, коледжів, ліцеїв, а також це особи, які здобувають другу вищу освіту та перекваліфікацію, і безпосередньо здобувачі. Також до цієї категорії варто зарахувати батьків, які найчастіше виступають платниками за навчання (у разі платної форми навчання), а також підприємства, які оплачують навчання своїм працівникам.

Заклад вищої освіти (ЗВО) – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу та здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [1].

ЗВО України можуть бути в державній, приватній та комунальній формах власності. Цікавим із наукової точки зору є поділ ЗВО за типами на:

1. *Університет* – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що проводить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчаль-

них, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і проводить культурно-просвітницьку діяльність.

2. *Академія, інститут* – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що проводить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому та другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому та вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і проводить культурно-просвітницьку діяльність.

3. *Коледж* – заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, веде прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або фахової передвищої освіти [5].

Тепер розглянемо детальніше державні структури у сфері вищої освіти України.

Міністерство освіти і науки (МОН України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Тому МОН України входить до системи органів виконавчої влади та є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення формування та реалізації державної політики у сферах освіти і науки, інтелектуальної власності, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, інформатизації, формування та використання національних електронних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства, а також у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форми власності [5].

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, що здійснює виконавчу владу безпосередньо через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та місцеві держадміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність зазначених органів.

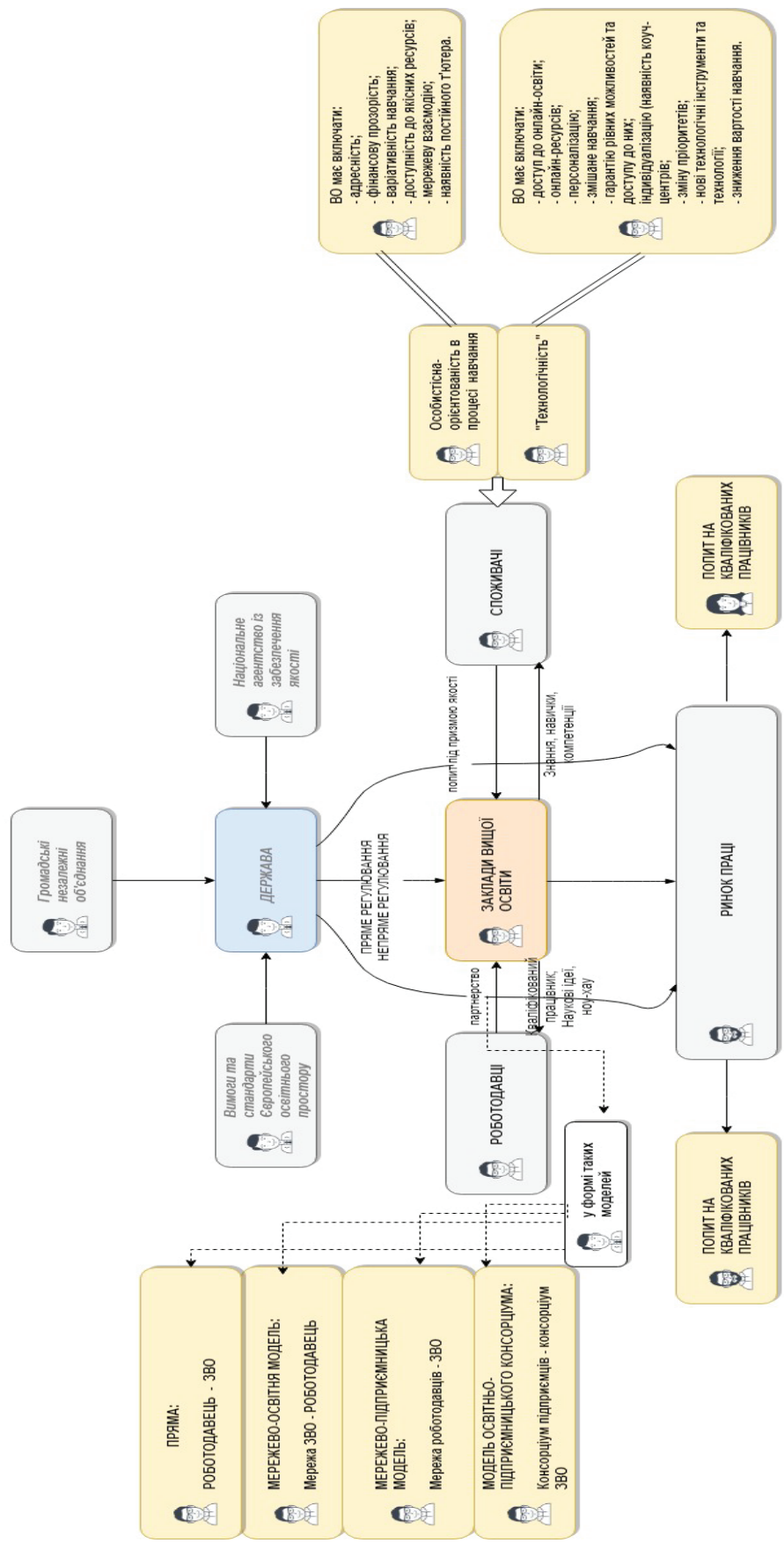

Рис. 1. Концептуальна система управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти

Джерело: побудовано авторами.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – це постійно діючий колегіальний орган, уповноважений на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти; є юридичною особою, яка діє згідно з цим Законом і статутом, що затверджується Кабінетом Міністрів України [5].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (ст. 18 Закону):

1. Розробляє положення про акредитацію освітніх програм, положення про інституційну акредитацію закладів вищої освіти, положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, положення про Апеляційну палату, а також зміни до них і подає їх для затвердження до центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2. Аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти.

3. Проводить інституційну акредитацію.

5. Здійснює постакредитаційний моніторинг.

6. Проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

- 6.1. Вносить інформацію до Єдиної державної електронної бази з питань освіти про сертифікати (офіційні рішення) про акредитацію освітніх програм, видані іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України.

7. Формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, закладів вищої освіти України, за якими можуть визначатися рейтинги закладів вищої освіти України.

8. Розробляє порядок присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії та подає його на схвалення до центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки.

9. Акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, веде їх реєстр.

10. Здійснює інші повноваження, передбачені законом [5].

Агентство складається із 23 осіб: три члени, які обираються з числа представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців; дві особи з числа здобувачів вищої освіти першого або другого рівня; не менше одного представника з числа осіб, які працюють за основним місцем роботи в Національній академії наук України та національній галузевій академії наук.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти формує галузеві експертні ради та незалежну установу оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [5].

Державна служба якості освіти України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства [7].

Державна служба якості освіти України реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом, та вносять на розгляд Міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до компетенції Служби [7].

Громадські незалежні організації – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів [6].

Громадські незалежні організації здійснюють незалежний контроль та моніторинг діяльності закладів вищої освіти, їх представники можуть входити у склад комітетів та рад виконавчих органів влади, приєднуватися до розробки нормативно-правових документів. Проте слід відзначити, що нині для національної системи вищої освіти характерними є такі негативні тенденції:

1. Масова міграція абітурієнтів у зв'язку з військовою агресією на території України.

2. Дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку освітніх послуг, що супроводжується зростанням чисельності майбутніх випускників незапрошуваних професій.

3. Зниження якісних чинників роботи закладів вищої освіти, зокрема кваліфікації майбутніх випускників.

4. Поширення кризового стану ЗВО, що характеризується як скороченням фінансування із державного бюджету, так і комерціалізацією освітньої діяльності.

5. Стійка тенденція до масовості вищої освіти поряд із погіршенням кваліфікаційної та вікової структури зайнятості.

6. Низький рівень оплати праці у вишах, що спричинило відтік кадрів.

7. Старіння матеріально-технічної бази закладів вищої освіти.

8. Зростаюча конкуренція закладів вищої освіти через залучення потенційних студентів.

9. Незабезпеченість повною мірою студентів місцями в гуртожитках.

10. Значне скорочення державних місць.

11. Перевага приватних закладів вищої освіти порівняно з державними в ціновій політиці.

На основі вищевикладених обов'язків суб'єктів сфери вищої освіти вважаємо за потрібне представити у вигляді *рис. 2* схематичну модель впливу стейкхолдерів вищої освіти на рівень їх конкурентоспроможності.

Кожна із груп стейкхолдерів сфери вищої освіти здійснює вплив на конкурентоспроможність вищої освіти України.

Пропонуємо більш детально зупинитися на аспекті функціонування сфери вищої освіти.

Перша група для нашого розгляду впливу на конкурентоспроможність вищої освіти – споживачі, які безпосередньо впливають на її конкурентоспроможність, реалізуючи власний вибір освітньої послуги. Варто виокремити декілька факторів, які впливають на вибір освітньої послуги споживачем, а саме:

1. *Власні вподобання, які є суб'єктивним фактором.* Одному абітурієнтові більше до вподоби гуманітарні науки, іншому ж – природничі. На даний фактор важко мати вплив, оскільки він є особистісним для кожної людини.

2. *Можливість працевлаштування виступає чи не найголовнішим фактором у виборі освітньої послуги.* Внаслідок стрімкого розвитку аутсорсингових компаній з надання послуг щодо розробки та підтримки програмного забезпечення також зростає попит на відповідних спеціалістів, зростає зацікавленість молоді у працевлаштуванні в даній сфері, оскільки заробітна плата є конкурентоспроможною та комфортною для життя молоді людини.

3. *Престижність обраної професії.*

4. *Побаження батьків.* Оскільки часто спонсорами платної форми навчання виступають батьки абітурієнта, відповідно вони можуть як прямо, так і опосередковано впливати на вибір майбутнього здобувача. Як наслідок, вибір батьків може виходити як з огляду на можливість працевлаштування, так і з огляду престижності обраної професії. Щодо можливості працевлаштування також слід звернути увагу на фактор можливості продовження сімейної справи, оскільки це спрощує процес пошуку роботи після закінчення ЗВО.

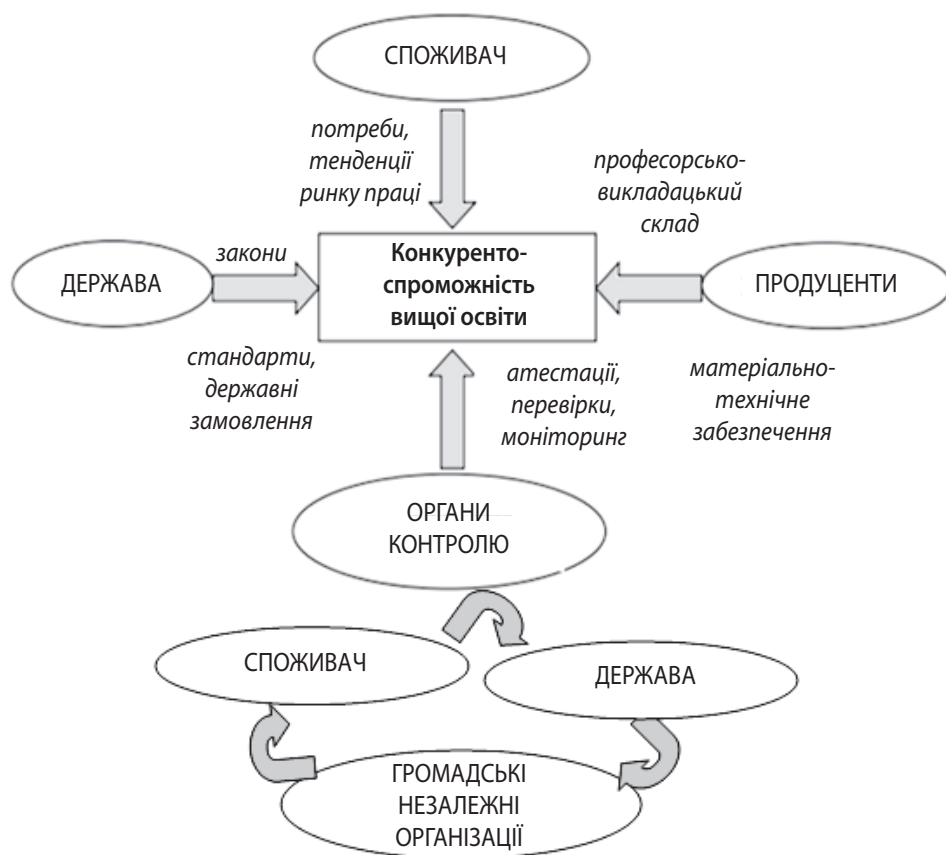

Рис. 2. Економічна взаємодія закладів вищої освіти із ключовими стейкхолдерами

Джерело: побудовано авторами.

5. *Корупція*. На жаль, не менш важливим чинником у виборі освітньої послуги є корупція, оскільки це дає можливість «полегшити» собі здобуття знань заради хорошої оцінки в додатку до диплому.

Як було зазначено вище, продуцентами виступають заклади вищої освіти, фізичні та юридичні особи. Дана група впливає на конкурентоспроможність вищої освіти таким чином:

1. *Професорсько-викладацький склад*. Безумовно, що у випадку, коли у складі педагогів є відомі практики, визнані в академічних колах науковці, то це підвищує конкурентоспроможність освітньої послуги даного продуцента. Адже саме вони і є творцями, безпосередніми передавачами знань, які трансформуються в освітню послугу.

2. *Матеріально-технічне забезпечення*. ЗВО, який вкладає фінансові засоби в матеріальне забезпечення, значно впливає на конкурентоспроможність освітньої послуги. Особливо добре це можна споглядати на основі природничих наук, наприклад хімії. При закупівлі різноманітних реактивів, а також обладнання для лабораторій вищий навчальний заклад тим самим впливає на становище освітньої послуги на ринку, оскільки випускники, які отримували дані послуги, мають більш практичний характер, аніж випускники тих закладів вищої освіти, де матеріально-технічне забезпечення представлено на гіршому рівні. Проте загалом рівень конкурентоспроможності зростає.

3. *Допомога при працевлаштуванні*. Якщо споживачі оцінюють можливість працевлаштування, то виробники можуть пришвидшувати цей процес власними налагодженими зв'язками з підприємствами та установами. Цим у ЗВО займаються відділи (служби) працевлаштування, які отримують прямі запити від рекрутерів і допомагають випускникам знайти роботу за спеціальністю. Також така комунікація часто спрощує працевлаштування, оскільки між компанією та навчальним закладом може існувати домовленість про певні квоти під час набору персоналу.

4. *Випускники (Alumni)*. Не менш важливим чинником є випускники, а також їх кар'єра. У даному контексті маємо на увазі випускників останніх 20–30 років, оскільки, опираючись на більш старші випуски, не можна сформулювати однозначної думки, адже чим триваліший період, тим більше змін могли зазнати як освітні програми, так і якісно професорсько-викладацький склад, та й сам навчальний заклад загалом.

Наступна група – *державна*, до якої відносимо: Міністерство освіти і науки України, Кабінет Міністрів України. Ці органи є виконавчими органами влади, що здійснюють свій вплив через:

1. *Впровадження нормативно-правових актів (законів, законодавств, положень, постанов, накази)*. Дані документи диктують організаційні, фінансові, правові та інші засади функціонування ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України. Проте дані нормативно-правові документи не лише закладають правові аспекти функціонування ринку, але й несуть більш радикальний характер. Міністерство освіти і науки України може видавати накази з ліквідації та/або реорганізації закладу вищої освіти, що прямо вплине на конкурентоспроможність освітньої послуги.

2. *Стандарти*. Вони стосуються освітніх програм і навчальних планів, а також системи забезпечення якості освіти.

У процесі реформ в Україні та її інтеграції в Болонський процес проводиться низка заходів, що пришвидшують ці процеси та адаптуються під український ринок освітніх послуг. Наприклад, до них можемо віднести перехід національної системи оцінювання на єдину ECTS-шкалу, яка спрощує переведення оцінок між вищими навчальними закладами, тим самим сприяючи мобільності студентів в межах не тільки країни, але й Європи. На даний момент цей процес ще не завершений, тому в Україні функціонує 2 шкали оцінювання: національна та ECTS-шкала.

3. *Державне замовлення*. Також регуляторну функцію держава здійснює за допомогою створення штучного попиту на деякі освітні послуги, наприклад зі спеціальностей природничих наук.

Останньою групою є *органи контролю*, до складу яких включено: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти та громадські об'єднання.

Особливість, на даний момент, полягає в тому, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти не функціонує як таке, і його функції тимчасово виконують певні структурні підрозділи Міністерства освіти і науки, які реалізують свій вплив через такі фактори:

1. *Атестації*. Завдяки проведенню атестацій закладів вищої освіти підвищується конкурентоспроможність освітніх послуг, оскільки це дає можливість вчасно зреагувати на негативні тенденції та сприяти їх покращенню та ліквідації недоліків.

2. *Перевірки*. Вважаємо, що проведення планових перевірок має позитивне значення для конкурентоспроможності освітніх послуг. Їх проведення не дає виробникам послаблювати свою позицію як на ринку України, так і на світовому. Як результат перевірок – проведення трансформацій у закладах вищої освіти або їх ліквідація.

3. *Моніторинги*. Порівняно з попередніми заходами контролю вони несуть довготривалий характер та здійснюються на більш постійній основі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, система державного регулювання є складним процесом через багатоукладність і неоднозначність його об'єкта, яка, своєю чергою, складається із взаємопов'язаних між собою визначених цілей, завдань, методів і механізмів, що й складають інститут державного регулювання вищої освіти загалом і конкурентоспроможність кожного окремого закладу вищої освіти, які цілком можна поєднати із автономією діяльності сучасних закладів вищої освіти. Як наслідок, це створює всі передумови для подальшої економічної взаємодії в межах чинного законодавства.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаються в дослідженні перспектив формування моделі підприємницького університету в системі закладів вищої освіти вітчизняного ринку освітніх послуг, що дасть змогу сформулювати принципово нову модель організації діяльності таких закладів в Україні. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Knight J. Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report. International Association of Universities, 2003.
2. De Wit J. W. M. Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe. Greenwood Press, 2002. 214 p.
3. Etzkowitz H. The Triple Helix: University – Industry – Government Innovation in Action. Routledge, 2008. 177 p.
4. Царенко І. О. Механізм державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.03. Кропивницький, 2018. 23 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Державної служби якості освіти України» від 14.03.2018 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-n/ed20191203#Text>
8. Androshchuk I., Shchelnik O., Horpynchenko M. Implementation of the Progressive Approaches to Quality Management in HELs: Best Practices of Foreign Countries. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.61>

REFERENCES

- Androshchuk I., Shchelnik O. & Horpynchenko M. (2024). Implementation of the Progressive Approaches to Quality Management in HELs: Best Practices of Foreign Countries. *Efektivna ekonomika*, 8. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.61>
- De Wit J. W. M. (2002). *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe*. Greenwood Press.
- Etzkowitz H. (2008). *The Triple Helix: University – Industry – Government Innovation in Action*. Routledge.
- Knight J. (2003). *Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report*. International Association of Universities.
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytan- nia Derzhavnoi sluzhby yakosti osvity Ukrainy» vid 14.03.2018 r. № 168 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine 'Certain Issues of the State Service of Education Quality of Ukraine' dated March 14, 2018, No. 168] (2018, March 14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-p/ed20191203#Text>
- Tsarenko I. O. (2018). *Mekhanizm derzhavnoho rehulivannia konkurentospromozhnosti vyshchoi osvity v Ukraini* : avtoref. dys. kand. ekon. nauk : 08.00.03 [Mechanism of state regulation of higher education competitiveness in Ukraine: abstract of the PhD thesis in economics]. Kropyvnytskyi.
- Zakon Ukrainy «Pro hromadski obiednannia» vid 22.03.2012 r. № 4572-VI [Law of Ukraine 'On Public Associations' dated March 22, 2012, No. 4572-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Law of Ukraine 'On Higher Education' dated July 1, 2014, No. 1556-VII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>